

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ
ПРОСКУРІНОЇ МАРІЇ ОЛЕГІВНИ
НА ТЕМУ: «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
КУЛЬТУРНОЇ ІНДУСТРІЇ»,
ПРЕДСТАВЛЕНОЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
ДОКТОРА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 08.00.03 – ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

1. Актуальність теми дисертації

Стимулювання держави розвитку культурної індустрії на національному та міжнародному рівнях є однією з основних умов інтеграції України до Європейського Союзу. Розвинення ринкових трансформацій економічної системи України все ще не забезпечило формування ґрунтовної теоретико-методологічної основи державного регулювання економічним розвитком індустрії культури.

Наявне макросередовище та нормативно-правова база не створюють сприятливих умов ефективного застосування інтелектуального та творчого потенціалу, адже найрозвиненіші країни світу досягають високої ефективності національного господарювання переважно завдяки цьому.

Формування державної політики економічного розвитку індустрії культури вимагає глибокого теоретичного осмислення, аналізу, наукового узагальнення актуальність якого буде зростати в міру подальшого просування України шляхом оновлення економічної структури та методів господарювання на всіх рівнях.

Відштовхуючись від вже досягнутих результатів і існуючого потенціалу, необхідно розвивати найбільш перспективні та інвестиційно-активні підприємства різних галузей та регіонів, зокрема там, де створені сприятливі умови до розвитку й розвинення культурних цінностей, матеріальної та нематеріальної спадщини.

Відповідно до поглядів провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, результативна діяльність сучасної економіки в цілому визначається рівнем її конкурентоспроможності, який неможливо уявити без забезпечення певного культурного рівня окремих громад та етносів. Втім ключові чинники конкурентоспроможності сучасних економічних систем, такі як інновації, зовнішня торгівля, відсутність надмірного регулювання економіки, людський капітал, креативний потенціал залишаються поза увагою.

При цьому, найбільш проблемними питаннями залишаються слабка зацікавленість українських бізнес-структур та держави у налагодженні та фінансуванні партнерських довготривалих зв'язків з освітою та наукою, фінансуванні культури виробничого персоналу. Втілення цих та багатьох інших норм у процеси суспільного розвитку вимагає розробки дієвих механізмів на всіх рівнях управління національною економікою. Культурна індустрія розглядається в роботі як елемент державної економічної та інформаційної безпеки.

Саме вищевикладене і особливо сфера дослідження, в якій автор дисертації веде пошук шляхів вирішення проблем розробки ефективної державної політики економічного розвитку індустрії культури та її організаційно-інфраструктурного забезпечення цього сектору економіки країни підтверджує актуальність обраної теми дослідження та її своєчасність.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Українського центру культурних досліджень Міністерства культури України за темою «Культурні індустрії як чинник соціально-економічного розвитку України» (Державний реєстраційний номер - РК 0014U003445). В межах цієї теми автором було розкрито сутність поняття «культурні та креативні індустрії», проаналізовано економічний механізм індустрій культури та досліджено специфіку економіки культури і методологію її дослідження. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фінансів, обліку та фундаментальних економічних дисциплін ВНЗ «Національна академія управління» за темою «Державне регулювання

економічної діяльності в соціокультурному секторі» (номер державної реєстрації - № 0118U003925). Автором досліджено механізм державного економічного регулювання індустрією культури.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Дисертаційна робота, що опонується, привертає увагу, насамперед, глибиною розробки проблеми та інноваційністю теми дослідження. Автор не обмежується дослідженням культури в ракурсі дотаційного сектору та мережі державних підприємств. В роботі акцентується увага до інноваційного сектору підприємницької діяльності, який потребує особливих методів і механізмів державного регулювання.

Слід відзначити, що автором досить чітко сформульована мета роботи, коректно визначені наукові завдання, які цілком реалізовані. Це, на нашу думку, є головною перевагою дисертаційного дослідження, що вигідно відрізняє дану роботу, оскільки аналіз особливостей сектору не зводиться виключно до проблеми відсутності власних фінансових коштів, не своєчасності підтримки культури та впливу спадку від радянської системи.

Вважаємо за необхідне відзначити глибинне проникнення автором в теоретико-методологічну та організаційно-практичну природу економіки культури та індустрії культури, на рівні якого відбувається матеріалізація пошуків для розробки дієвої інноваційної політики з метою стимулювання розвитку держави, регіонів, галузей в цілому та окремих суб'єктів господарювання.

В роботі підкреслюється, що саме недостатнє володіння знаннями з теорії економіки та індустрії культури, невміння в багатьох випадках прийняти відповідне управлінське рішення призвело до неефективного використання культури, як базового інструменту управління суспільством та його розвитком.

Автором в дослідженні використані сучасні методи дослідження: *абстрактно-логічний* (для з'ясування сутності поняття індустрії культури,

обґрунтування пріоритетних напрямів її розвитку, формування висновків і пропозицій); *системного аналізу* (для розкриття сутності теорій індустрії культури і креативних індустрій; для визначення взаємозв'язку економіки та культури; для структуризації сектору індустрії культури; для виявлення чинників впливу на формування та розвиток індустрії культури); *компаративістики* (для розмежування індустрії культури та креативної індустрії; для аналізу державної політики в сфері культури та державної політики в сфері культурної індустрії); *порівняльного аналізу* (для виявлення особливостей функціонування індустрії культури в національній економіці; для дослідження динаміки економічних показників розвитку культурного сектору України; для виявлення потенційних можливостей імплементації досвіду інших країн в реалізації політики підтримки індустрії культури); *аналізу і синтезу* (для оцінювання економічних показників індустрії культури в національній економіці; для структуризації механізму функціонування та створення доданої вартості в підгалузях індустрії культури); *економіко-статистичні*, серед яких *графічний* (для наочного відображення динамічних і структурних змін економічних показників розвитку індустрії культури), *групувань* (для виявлення характерних відмінностей у економічній діяльності окремих секторів індустрії культури), *кореляційно-регресійний аналіз* (для встановлення взаємозв'язку і залежностей між переліком економічних індикаторів та часткою коштів індустрії культури у ВВП країни); *SWOT-аналіз* (для оцінювання можливостей та перспектив сектору); *розрахунково-конструктивний* (для прогнозування показників потенціалу виробництва національного культурного продукту); *експертних оцінок* (для оцінювання профілю середовища індустрії культури); *соціологічного опитування* (для виявлення основних чинників актуалізації ефективного розвитку індустрії культури і виробництва національного культурного продукту).

Логічна структура дисертаційної роботи визначається її метою і завданнями. Розкриття теоретичних, методологічних та прикладних основ державної політики економічного розвитку індустрії культури дозволили

автору визначити причини, які обумовлюють виникнення проблем у даній сфері, та обґрунтувати висновки та пропозиції щодо її розв'язання.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю опрацьованих теоретичних положень, розроблених методичних підходів та практичних рекомендацій щодо економічних відносин в сфері індустрії культури.

Обґрунтований здобувачем концептуальний підхід до визначення культурного продукту як результату функціонування індустрії культури та механізму її перетворення на культурний товар в умовах ринкового середовища з притаманним йому ризиком та невизначеністю, дає можливість оновлення категоріального апарату дослідження економічних процесів як у сфері культури так і в соціально-економічній системі в цілому.

Аналіз існуючих теоретичних моделей державного регулювання підгалузей індустрії культури забезпечують передумови врахування особливостей організаційно-економічних структур та механізмів підсекторів в практиці державного управління. В роботі представлені підходи до розмежування змісту державної політики у сфері культури та державної політики підтримки індустрії культури. Це має забезпечити відповідність та ефективність переліку основних важелів впливу для управління зазначеними секторами.

Автором розроблено концептуальні складові стратегічного регулювання індустрії культури в Україні, що передбачають співпрацю держави та підприємницького сектору, узгодженість між собою культурно-інноваційної діяльності держави в цілому, її окремих регіонів та підприємств відповідно до завдань та цілей культурних та економічних змін в господарській діяльності й суспільному житті на макро- та макрорівні. Така постановка проблеми є цікавою і актуальною, враховуючи необхідність підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки та захист внутрішнього виробника культурного продукту.

В роботі досліджено зарубіжну і вітчизняну практику державного

регулювання розвитку культури та індустрії культури, згідно проведеного аналізу, наведено і обґрунтовано пропозиції щодо механізму управління середовищем індустрії культури України.

Доведено, що в основі розвитку креативного сектору стоїть креативний клас, а необхідною умовою його залучення є обов'язкова інфраструктура та сприятливе середовище для ведення підприємницької діяльності малими та середніми підприємствами.

Заслуговує на увагу проведений аналіз механізмів державного регулювання індустрії культури за допомогою економічних механізмів, оскільки культура рідко підпадає під суто економічний аналіз.

Авторська модель державної політики економічного розвитку індустрії культури базується на застосуванні багаторівневого комплексу прямих та непрямих важелів впливу на всіх структурних рівнях економіки, інструментів стратегічного управління інноваційним розвитком, системи чинників забезпечення конкурентоспроможності України, її регіонів та окремих суб'єктів господарської діяльності. Використання даного підходу до формування наукової гіпотези державної політики економічного розвитку індустрії культури в країні, та дозволить сформулювати дієву та ефективну триетапну модель стратегічного управління, націлену на підвищення міжнародної конкурентоспроможності економічної системи України.

Практичну цінність даного дослідження має обґрунтована у дисертації модель функціонування та розвитку індустрії культури в Україні, яка базується на виявленні взаємозв'язку між часткою коштів індустрії культури у ВВП країни та переліком економічних показників, яка може бути застосована і для інших секторів національного господарства.

Авторська модель дозволила виявити деструктивні тенденції у розвитку сектору, які панували протягом доволі довгого, як для молодого держави, періоду – 2001-2017 рр. Виявлено, зворотній вплив витрат домогосподарств та чистого експорту, дворічний часовий лаг отримання значимості для показника капітальних інвестицій, що дає можливість створення програм стимулювання

розвитку попиту на культурний продукт та інвестиційний розвиток індустрії культури і етапів їх реалізації.

Запропоновано науково-методичний підхід до виявлення галузевих елементів державного регулювання індустрією культури, сутність якого полягає у визначенні пріоритетів державного регулювання культури в цілому, а також управління музичним сектором, індустрією кіно та телебачення, видавничою індустрією та індустрією комп'ютерних та відеоігор, як галузей національного господарства.

Виявлення та дослідження зазначених галузей є новітнім для економічної науки України. Запропонований підхід може, з одного боку, виступати методичною основою для аналізу складових створення ВВП України за визначеними секторами, а з іншого – бути дієвим інструментом для досягнення цілей інноваційного розвитку, який базується на врахуванні всіх факторів, обмежень, проблем, можливостей, а також імовірних сценаріїв розвитку подій в стратегічній перспективі.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів та культурологів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією отриманих результатів та їх впровадженням.

3. Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів

Наукові положення дисертаційної роботи, що виносяться на захист, достатньо обґрунтовані, мають теоретичне і практичне значення, підтверджені аналізом великого масиву фактичного матеріалу, нормативних і законодавчих актів та документів.

Дане дисертаційне дослідження логічно побудоване і структуроване. Наукові результати, отримані автором, в основному відповідають меті і завданням дослідження, що свідчить про завершений характер роботи. Це підтверджується також довідками про впровадження та практичне використання результатів дисертаційної роботи про що є відповідні дані в дисертації та авторефераті.

Подана дисертаційна робота є оригінальним дослідженням теоретичних, методологічних та прикладних основ державної політики економічного розвитку індустрії культури.

Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає в уточненні теоретичних положень і висновків, які збагачують економічну науку з питань інноваційно-технологічного розвитку економіки країни з урахуванням реалій його інституційного регулювання, а також стану організаційного та інфраструктурного забезпечення культурного розвитку суспільства в довгостроковій перспективі.

Практичну цінність результатів дослідження можна оцінити через розробку теоретико-методологічних положень та науково-практичних рекомендацій, яке може бути використано в діяльності органів законодавчої та виконавчої влади на загальнодержавному і регіональному рівнях управління, а також керівниками підприємств, вченими та викладачами для удосконалення ефективності державного регулювання процесом інноваційних й технологічних змін на визначених рівнях національної економіки.

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи представлено у 36 наукових працях різного характеру та змісту, серед яких – 1 одноосібна монографія (обсягом 16,4 ум.-друк. арк.), 1 колективна монографія (особисто автору

належить 1,6 ум.-друк. арк.), 22 статті у наукових фахових і зарубіжних виданнях, з них - 15 статей в виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, та 12 публікацій у матеріалах конференцій (особисто автору належить 17,8 ум.-друк. арк.).

Загальний обсяг наукових публікацій – 35,8 ум.-друк. арк.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація має класичну побудову, традиційну структуру: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат і публікації повністю висвітлюють основні положення, висновки та пропозиції роботи.

Зміст автореферату цілком відповідає змісту дисертації.

6. Дискусійні положення та зауваження по дисертації

Позитивно оцінюючи в цілому виконану роботу, слід звернути увагу автора на наявні в ній дискусійні та спірні положення.

1. Сумнівним є виокремлення індустрії культури з переліку креативних індустрій, оскільки вони спираються на однакові закономірності та принципи розвитку. Індустрія культури і креативні індустрії – є усталеним поняттям на міжнародному рівні, яке сформувалось у результаті історичної еволюції сектору що розглядається.

2. В роботі не наведено прикладу розвитку індустрії культури в країні, подібній до України за рівнем економічного розвитку та іншими фізико-географічними або демографічними характеристиками. Не надано приклад розвитку державних програм підтримки окремо кожного з підсекторів культурної індустрії.

3. Прогностичний потенціал запропонованої у розділі 5.2. за економіко-математичною моделлю є сумнівним, а перелік сфер економічної діяльності для аналізу кількісних даних індустрії культури – суперечливим.

4. Під сумнівом залишається можливість застосування запропонованої моделі державної політики економічного розвитку індустрії культури лише для країн, що розвиваються.

5. На нашу думку, в деяких аспектах тема дисертаційного дослідження не зовсім відповідає загальному профілю спеціальності «Економіка та управління національним господарством».

6. В авторефераті дисертації наукова новизна подана в анотативному характері не розкриваючи в повному обсязі сутності запропонованих положень та тверджень.

Однак відзначене не знижує в цілому позитивної оцінки дисертації.

7. Загальна оцінка роботи в відповідність її вимогам ДАК України

Оцінюючи дисертаційне дослідження Проскуріної Марії Олегівни за сукупністю змістовних та формальних ознак, слід відзначити, що подана наукова робота містить результати самостійно виконаних автором досліджень, які у сукупності розв'язують актуальну наукову задачу щодо формування теоретичних, методологічних та прикладних основ державного регулювання індустрії культури.

Наукова новизна основних положень дисертації визначається тим, що більшість із них отримані автором вперше, для них характерний оригінальний авторський підхід.

Основні наукові положення дисертаційного дослідження знайшли достатньо повне відображення в публікаціях автора. Авторські публікації і автореферат повністю висвітлюють основні науково-практичні результати проведеного дослідження. Дисертаційна робота має логічну будову,

науковий стиль, досить високий науковий рівень обґрунтованості результатів, є завершеною самостійно виконаною роботою.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Вважаю, що за актуальністю проблеми, яка досліджена, науково-теоретичним рівнем, науковою новизною основних висновків та їх значимістю для практики господарювання робота відповідає вимогам ДАК України, а саме п.п. 9,10,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Проскуріна Марія Олегівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,

декан факультету економіки

Донецького державного університету управління

Д.В. Солоха